

A „modern nő” születése

– a leánynevelés és női művelődés története

KÉRI Katalin: *Leánynevelés és női művelődés az újkori Magyarországon (nemzetközi kitekintéssel és nőtörténeti alapozással)*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2018. 745 oldal.

A történetírók évszázadokon keresztül nem, vagy csak esetenként tértek ki a nők történetére. A múlt bemutatásának csak ritkán képezte részét a nők, a gyermekek, a kisebbségek vagy a nem nyugati kultúrák népeinek megfigyelése. A 19. század végén a történetek fókuszában a férfiak és az ő nemes tetteik, jogaik álltak, politikai és hadtörténeti megvilágításban (29. old.).

A nőtörténet kutatása Európában a 20. század második felére bontakozott ki. Mára a történelemtudomány egyik legdinamikusabban fejlődő területe, jól kidolgozott elméleti és módszertani alapozással rendelkezik. Ezek a kutatások azért fontosak, mert a régebbi korokról meglévő tudásunkat nemcsak bővítik, hanem a nevelés különböző aspektusairól alkotott szemléletmódunkat is befolyásolják.

A leánynevelés és női művelődéstörténeti kutatások hazai úttörője Prof. Dr. Kéri Katalin, az MTA doktora, a PTE BTK Neveléstudományi Intézetének tanszékvezető egyetemi tanára. Tudományos munkájáért több nivós elismerést kapott, többek közt Apáczai Csere János- vagy Arany Katedra-díjat. Jelen kötetében szintetizáló ígérennyel mutatja be az újkori magyarországi nőnevelés történetét, elsősorban anyanyelvi forrásokra támaszkodva. Munkáját igen széles körű nemzetközi beágyazottsággal és összehasonlításokkal végzi, hiszen ezek nagy hatással voltak az itthoni eszmékre és történésekre.

A vizsgálat fókuszja kronológiailag a 17–18. század fordulójától a dualista államrendszer megszűnéséig tart. A kötet nem iskolatörténet – egy-egy háttérinformáció közlésétől eltekintve –, inkább a lányok nevelési formáira és azok megítélésével kapcsolatos vitákra, véleményekre és sajtóforrásokra összpontosít.

A könyv a bevezetés után hat nagy, logikusan felépített egységre tagolódik, amelyek alfejezetekből állnak. Az első rész részletesen bemutatja a nő- és leányneveléstörténet historiográfiáját és annak főbb forrásait. Az előbbtől indulva, az utóbbi hazai és külföldi tendenciáin és eredményein túl a forrásokig kaphat betekintést az olvasó. Az elméleti alapokat követően Európa és Magyarország 17–19. századi társadalomtörténete kerül a fókuszba, beemelve a korabeli nőemancipációs törekvéseket is. *„A nőkről, a leánynevelésről és női művelődésről írott gondolatok a 17–19. század során jelenlevő, gyakran egymással összefonódó vagy éppen viaskodó eszméáramlatokban gyökereztek.”* Ezen a gondolatmeneten tovább lépve a könyv harmadik fejezete az eredmények és a valóság dichotómiáját mutatja be. A felvilágosodás eszméjétől elindulva Franciaország, Anglia, Itália és Németország legjelentősebb, nőkről gondolkodó személyiségeinek művei kerülnek bemutatásra. Érdekes, hogy Kéri Katalin igen nagy részletgazdagságra törekszik, leírását követve mégsem vész el az olvasó a részletek között. A külföldi gondolkodók eszmefuttatásaihoz láncszerűen fűzi Magyarország középkori, majd felvilágosodás kori leánynevelési és női művelődéstörténeti forrásait és irányzatait.

A lányok intézményes nevelésének gondolata itthon és Erdélyben csak a 18. század végén merült fel, előtte is volt lehetőség természetesen képzésre, csak kiterjedt hálózatról nem lehet beszélni (272. old.). A könyv legnagyobb terjedelmű része a negyedik fejezet, mely a szerző elnevezése

szerint a „*hosszú 19. században*” mutatja meg véleményeken, vitákon és iskoláztatási adatokon keresztül az európai és magyar leánynevelést. A századfordulón még mindig uralkodó volt a gondolat, mely szerint a lányoknak a női hivatásra kell felkészülniük és nem a tudomány művelésére. Két évtized múltán pedig Magyarországon (az 1917/18-as tanévben) a polgári iskolás lányok száma közel 85000-re nőtt, ami a polgári iskolatípusban tanuló fiúk létszámához (52891 fő) képest jelentős volt (407. old.). A kötet legérdekesebb és legolvasmányosabb része az ötödik fejezet, mely a *Néhány problémátörténeti csomópont az újkori leánynevelés és női művelődés történetében* címet viseli. A fejezet érdekessége a 19. századi férfi és nő közötti különbségek kiemelése, a női test tökéletlenségének hangsúlyos megjelenése a korszak forrásaiban. Azt gondolták, hogy a heves, izzasztó testmozgás, a verejtékezés leányokra nézve veszedelmes. Ajánlott női sport volt a séta, bizonyos esetektől eltekintve a tánc (570. old.). A szerző interdiszciplináris törekvéseit tükrözi, hogy számos korabeli orvosi tanulmányt is felkutatott és feltárt a téma minél alaposabb és részletgazdagabb bemutatása érdekében.

A recenzált munka utolsó nagy egysége a kutatás eredményeinek összegzése. Kéri professzor hangsúlyozza, hogy a női neve-

lés kutatásának csirái már a 18–19. században világszerte fellelhetőek, nem csak az 1960–70-es évektől kezdődően. Magyarországon már a 19. század végétől történtek kutatói erőfeszítések a források feltárására és egybegyűjtésére. A hazai neveléstörténetesek tájékozottságát mutatja, hogy munkáikban általában fontos szerepet kapott a külföldi kitekintés, a nemzetközi szakirodalom ismerete. A magyar leánynevelés és női művelődéstörténet részletei külföldön alig ismertek. „*Ezzel a tématerülettel hazai kutatóink alig vannak jelen a nemzetközi folyóiratokban és konferenciákon, az elmúlt két évtized is csak kevés áttörést hozott ebben a vonatkozásban.*” (605. old.).

A könyv közel három évtizedes kutatás, több száz forrás feltárása eredményeként mutatja be az újkori magyarországi nőnevelés történetét. Kéri Katalin alapos munkája egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a nőnevelés kiteljesedése az igen változatos emancipáció részfolyamataként értelmezhető. A kötet mérföldkő a magyar leánynevelés és női művelődés történetének bemutatásában és összegzésében.

Mezeiné Rumpf Anita